

Гордієнко О. А., В. А. Михайлівська// Пріоритети розвитку початкової освіти в контексті становлення Нової української школи: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (24 березня 2021 року) / за заг. ред. Т.І. Шанскова – Житомир: ФО-П «Н.М.Левковець», 2021. – С. 19 – 23.

**В. А. Михайлівська,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри початкової освіти
та культури фахової мови Гордієнко О. А.
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)**

Попередження помилок у письмових роботах учнів початкових класів

Мовна культура та культура взагалі – ці питання були дуже важливими та актуальними на всіх етапах розвитку людської цивілізації. Загальновідомо, що одним із визначальних показників культурного рівня культури людини, а також розвитку таких якостей, як мислення та інтелект є її мовлення. Воно повинно бути правильним, тобто відповідати мовним нормам, прийнятим у суспільстві в ту чи іншу епоху. *Науковці пропонують різноманітні шляхи, які стосуються оновлення навчального процесу, що допоможе підвищити ефективність уроків, зокрема, мовно-літературного циклу, які прямо стосуються підвищення мовної культури здобувачів освіти. Практика роботи закладів освіти свідчить, що проблема роботи над помилками є важливою складовою всієї системи роботи над вдосконаленням культури мовлення. Отже, завжди актуальним залишається не тільки загальні питання організації навчального процесу взагалі, але й ті, що стосуються*

кожного конкретного виду діяльності на уроках мови та читання, зокрема й удосконалення всієї роботи над помилками учнів [2, с.60].

Дослідження зарубіжних та вітчизняних учених допомагають розкрити різноманітні аспекти емоційно-пізнавальної сфери особистості. Це питання намагалися розкрити у своїх працях Б. Астаф'єв, А.Бакушинський, Є. Коротєєва, К. Кузнецова, Н. Фоміна. Велике значення мають праці Є. Бондаревської, А. Бурової, М. Кагана, А.Павловського, І. Фічори, в яких досліджено методологічні аспекти наукового аналізу пізнавальної свідомості та її складових.

Система роботи для запобігання помилкам, постійний аналіз і виправлення вже допущених учнями – це обов'язкова складова навчального процесу, і саме вона, тривала й копійка, буде сприяти формуванню глибоких, міцних знань, стійких мовно-мовленнєвих умінь і навичок.

Формування навичок правопису без помилок, попередження й запобігання останніх – проблема, яку досліджували численні провідні як зарубіжні, так і українські психологи, педагоги-методисти (О. Беляєв Д. Богоявленський, Л. Божович, М. Вашуленко, П. Гальперін С. Дорошенко, С. Жила, С. Жуйков, О. Мельничайко, Т. Ладиженська, К. Климова, Д. Кравчук, В. Мельничайко, К. Пономарьова, Т. Потоцька, Т. Рамзаєва, Н. Светловська, М. Соловейчик, О. Хорошковська, В. Цимбалюк, Г. Шелехова та ін.). В науковій літературі знаходимо багато наробок, у яких зазначається, що період набуття початкової освіти є найсприятливішим для опанування дітьми найважливіших норм усного, і що дуже важливо для нашої теми, писемного літературного, правильного мовлення.

Мета нашої статті полягає в тому, щоб докладно проаналізувати проблему попередження помилок в науково-методичних часописах та описати вправи, спрямовані на запобігання помилкам в письмовому мовленні учнів початкових класів.

Ще Л. Виготський, який досконало вивчив особливості дитячого сприймання наукової інформації, дійшов висновків, що наукові знання

завжди базуються на тих, які вже міцно засвоєні [1, с. 519]. Цей феномен прийнято називати в психології аперцепцією. Явище аперцепції є психологічним підґрунтям важливого постулату: всі нові знання, уміння та навички, звичайно ж, є менш стійкими порівняно з тими, які були здобуті раніше. Таким чином, значно ефективніше попереджувати помилки, ніж потім проводити колосальну роботу з їх викорінювання. Для цього варто для запобігання помилок створювати нові зв'язки в корі головного мозку навіть перед тим, як буде вивчена нова тема або те чи інше правило, тому орфограми мають бути засвоєні дітьми вже перед тим, як вивчатиметься та чи інша орфографічна тема.

Вчителі-практики частіше звертають увагу на орфографічні та пунктуаційні помилки. Наприклад, у буквосполученнях *ьо, йо*, використанні апострофа, м'якого знака, подвоєних приголосних, у словах зі спрощенням у групах приголосних).

Водночас для підвищення рівня мовленнєвої культури учнівських робіт варто звертати увагу й на інші види помилок. Наприклад, це можуть бути лексичні помилки, які виникають внаслідок бідного лексичного запасу дітей або неточного розуміння значення. (У дівчинки на лиці гарні *брюки* (замість *брови*); може бути порушена сполучуваність слів (*насунив лице* (замість *брови*), вживання іншомовних слів без потреби (*все буде окей, геймтаймер*), вживання діалектизмів та русизмів (*повісили кульчики, чуствується, приймали участь, вірний відповідь*))

Для наукового обґрунтування змісту, методів і прийомів запобігання помилкам в учнівських роботах на уроках української мови було проведений констатувальний експеримент. Під час констатувального експерименту проведено діагностику рівня розвитку правильного зв'язного мовлення учнів 3-го класу, здійснено обробку та аналіз одержаних результатів. Кількість учнів з високим рівнем умінь переказувати текст без помилок склала лише 7% від загального числа, середній становить 50%, майже половина учнів – 43% – виявила низький рівень. Цей результат є, зокрема, наслідком того, що

в педагогічній практиці недостатньо проводиться робота з запобігання помилкам у процесі розвитку зв'язного мовлення учнів. У тих випадках, коли такий підхід має місце, вона є лише епізодом у педагогічній роботі вчителя.

Це доводить доцільність спеціальної роботи для запобігання помилкам у процесі розвитку мовлення учнів початкових класів.

Пропонуємо такі вправи для попередження помилок у роботах учнів.

1. Вибір одного з двох або більше варіантів. А) допишіть закінчення прикметників і іменників: *використовувати у промисловост... біл... хустинк.., тих.. річка син.. море*; б) вставте займенник який у потрібній формі: *Прениця – культурна трав'яниста рослина, з насіння ... виготовляють крупи та борошно. Білочка – тваринка з пухнастим хвостом, ... стрибає з гілки на гілку.*

2. Трансформування слів, що супроводжується вибором: поставити іменники в форму орудного відмінка множини: *олівець, стіл, учитель, столяр* (здійснюється вибір одного з можливих закінчень: нульового, -ями (-ами) і -ів).

3. Конструювання мовних одиниць (наприклад, слів, словосполучень, речень) зі складових одиниць: наприклад, складіть іменники, об'єднуючи префікси, корені, суфікси, закінчення тощо.

4. Редагування текстів, що містять мовні помилки. Зазвичай використовуємо такі завдання: а) знайти в тексті мовні помилки, назвати їх, не виправляючи; б) виправити підкреслені в тексті мовні помилки; в) знайти в тексті мовні помилки, перекреслити, зверху написати правильний варіант.

5. Аналіз мовних засобів. Наприклад, доберіть до фразеологізмів (*в рот води набрати, покласти зуби на полицю, п'ятами накивати, попастися на вудку, метати громи і блискавки*) відповідні їм за значенням слова або словосполучення (*бути обманутим, розпікати когось, зберігати повне мовчання, втекти, голодувати, почервоніти*). 6. Вправи, спрямовані на збагачення мовлення учнів синонімічними одиницями мови. Наприклад, це можуть бути вправи, що формують уміння добирати з кількох запропонованих засобів найдоречніші для передавання смислу

висловлювання у повній відповідності з тими завданнями, які має мовець, та обставинами мовного акту. Зокрема, таке: з якими з поданих слів не використовуємо слово *дуже*? (*Унікальний, молодий, дерев'яний, патріотичний, чарівний, гарний, золотий, учорашній, розумний*). Поясніть, чому? Одне з пояснень може бути таким: не всі прикметники називають ознаку предмету, яка може виражатися в тій чи іншій якості, яка має більший або менший ступінь. Наприклад, якщо означають матеріал, з якого зроблений предмет (*камінний*), або постійну ознаку предмету (*патріотичний*)

7. Робота зі запобігання недоліків і похибок у мовленні. А) Активізація словника, складання речень з поданими словами, пояснення їх значення, користуючись тлумачним словником, добір синонімів та антонімів. Б) виправлення помилок у реченнях (*Вона поборолла жах і страх. Він обурювавсь від обурення. Хлопці прокинулися рано. Хлопці задумали йти в ліс. Хлопці пішли в ліс по польовій дорозі.*) В) Вправи на засвоєння лексичної сполучуваності слів: скласти речення з такими стійкими поєднаннями: *грати роль, здобути перемогу*; складіть сполучення слів, вживаючи слова, подані в дужках у належній формі: *вести (розмова), (смачний) груша*.

9. Вправи на запобігання граматичних помилок. А) Попередження помилок у вживанні іменника і прикметника: узгодити прикметник з іменником: (*довгий*) шлях, (*сірий*) миша, (*картопляний*) пюре; допишіть закінчення прикметників і дієслів: *степ зазелен..., довг... путь, смачн.. морозиво*; Б) Попередження помилок у вживанні мовних форм різних частин мови: знайти помилки: *У нього були кучеряві волосся. Ми побачили в річці купаються коней*; виправити помилки у реченнях: *Прийшовши перший день на ділянку, нам дали завдання.* В) Попередження помилок у реченнях. Виправте помилки: *Він піднайшов надійного собі помічника. Після операції він став не виступати на сцені. Шевченко він написав багато творів.*

Практика показує, що робота з попередження помилок повинна бути системою та вона невіддільна від усієї його навчальної діяльності. Ця система засновується на класифікації та розпізнавання типів помилок,

вивченні та усуненні причин їх виникнення, крім того, вона ґрунтується на активній співпраці учнів, батьків та вчителя.

Список використаної літератури

1. Выготский Л. С. Избранные психологические исследования. Мн., 1996. 519 с.
2. Концепція мовної освіти 12-річної школи. *Дивослово*. 2002. № 8. С. 59–70.